

**Національна академія педагогічних наук України
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України
Лабораторія психології навчання імені І. О. Синиці**

**Підсумковий документ Круглого столу
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ НАВЧАННЯ
В СУЧАСНІЙ СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СИТУАЦІЇ»**

11-12 квітня 2024 року

В Інституті психології імені Г. С. Костюка НАПН України відбувся щорічний Круглий стіл «Актуальні проблеми психології навчання в сучасній соціокультурній ситуації», присвячений творчій спадщині І. О. Синиці. Організатором Круглого столу є Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України (Лабораторія психології навчання імені І. О. Синиці).

Основна мета Круглого столу полягала у обговоренні психологічних питань навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в контексті реформи освіти в Україні з урахуванням особливостей сучасної соціальної ситуації навчання в умовах невизначеності освітнього простору. Актуальності набули питання забезпечення освітнього процесу засобами навчальної книги в умовах війни та повоєнного часу.

Круглий стіл спрямований:

- на аналіз питань втілення і розвитку психологічної спадщини І.О. Синиці у сучасній навчальній літературі;
- на розгляд психологічних аспектів забезпечення освітнього процесу в умовах війни та повоєнного часу;
- на осмислення психологічних вимірів сучасної навчальної книги.

У роботі Круглого столу взяли участь: представники наукових установ (Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Інституту соціальної та політичної психології НАПН України), викладачі вищих навчальних закладів (Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного Університету «Києво-Могилянська Академія», УДУ імені М.П. Драгоманова, Київського столичного університету імені Бориса

Грінченка, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»; Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Національного транспортного університету, Міжрегіональної Академії управління персоналом) представники Київського Палацу дітей та юнацтва.

У науковому заході взяли участь більше 50 учасників. Серед учасників – 7 докторів та 25 кандидатів наук.

В роботі Круглого столу розглядалися наступні питання: психологічні теоретико-методичні підходи до проектування, розроблення та експертизи навчальної літератури для закладів загальної середньої освіти; психологічні вимоги до різних форматів сучасної навчальної літератури (на паперових і електронних носіях) для закладів загальної середньої освіти в контексті розвитку школярів; методичне втілення психологічних вимог до сучасної навчальної літератури з урахуванням нових форматів освітнього процесу; психологічна експертиза освітніх матеріалів; підручник як ресурс в організації освітнього процесу в умовах війни та повоєнного часу; психологічні аспекти побудови навчальних матеріалів для різних кваліфікаційних рівнів сучасної освіти.

Обговорення учасниками Круглого столу питань побудови навчальної книги як головного засобу навчання, відбувалося в нерозривному зв'язку з іншими аспектами засвоєння системи наукових знань у контексті реформи освіти «Нова українська школа». Актуальними виявилися питання втілення і розвитку ідей І. О. Синиці у сучасній навчальній літературі. Зауважимо, що питання педагогічної майстерності і педагогічного такту, які посідають одне з чільних місць у науковій спадщині вченого, набули нового звучання з огляду на появу нових форматів освітнього процесу (он-лайн, оф-лайн, змішане навчання, тощо).

Учасниками Круглого столу було наголошено на важливості таких питань як розвиток читацької компетентності у протидії руйнівним впливам медіапростору в сучасних умовах; дослідження особливостей читання і розуміння тексту навчальних матеріалів студентами закладів вищої освіти; формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів у реаліях сучасного освітнього процесу. Було розглянуто роль підручника як засобу

формування психологічної готовності учнів до творчої мисленнєвої діяльності. Особливої уваги було приділено проблемі створення електронних підручників, а саме психодидактичному підходу. Актуальними виявилися питання психологічного супроводу створення навчальної книги як важливої складової організації освітнього процесу. Зокрема, було наголошено на ролі підручника Нової української школи у саморозвитку учнів.

Обговорювались питання психологічних вимог до підручника для дистанційного навчання. Наголошено, що підручник структурно має бути побудований так, щоб усі компоненти діяльності учіння були представлені, щоб сформувати усі складники структури вміння вчитись.

Надзвичайно актуальними виявилися питання забезпечення освітнього процесу в умовах війни та повоєнного часу засобами підручника. Отже, особливим завданням в розробці змісту підручників в умовах воєнного часу постають питання включення в навчальні програми та підручники засобів інформування про безпеку, медичну допомогу, навички виживання, що сприятиме розвитку в учнів життєстійкості і впевненості у своїй здатності долати труднощі.

Визначено специфіку релігієзнавчо-правового забезпечення освітнього процесу в контексті українського державо- і правотворення в умовах війни. Показано важливість релігієзнавчо-правового забезпечення освітнього процесу як дієвого чинника ефективності державної політики у сфері освіти.

Учасники наукового заходу наголосили на необхідності проведення психологічної експертизи освітніх матеріалів. Це обумовлено великою кількістю навчальної літератури, яка претендує на впровадження в закладах загальної середньої освіти. Головним завданням при підготовці експертів-психологів є забезпечення їх системою показників та критеріїв експертизи психологічної складової навчальної літератури різних форматів. Також, були визначені деонтологічні аспекти діяльності експертів-психологів у роботі з навчальною літературою для закладів загальної середньої освіти та психологічні вимоги до навчальної літератури в умовах невизначеності освітнього простору. Представлено шляхи реалізації досягнень психолого-педагогічної науки у новітніх навчальних матеріалах (підручнику, посібнику, програмах тощо).

Як підсумок роботи круглого столу «Актуальні проблеми психології навчання в сучасній соціокультурній ситуації» було обговорено та затверджено резолюцію у наступній редакції.

РЕЗОЛЮЦІЯ

Круглого столу «Актуальні проблеми психології навчання в сучасній соціокультурній ситуації» (11–12 квітня 2024 року)

1. Дослідження психологів України свідчать про значний негативний вплив на психічне та фізичне здоров'я здобувачів освіти подій, пов'язаних з війною. Зокрема, зазначимо такі чинники як стрес, невизначеність та нестабільність, зміна оточення, постійний страх, втрата контролю, соціальна ізоляція, постійне перебування у віртуальному просторі. Надання психологічної підтримки учням, а саме надання інформації про те, що відбувається, залучення до групової діяльності, роз'яснення важливості співчуття та допомоги іншим людям, навчання навичкам саморегуляції сприяє попередженню появи негативних наслідків пережитого стресу. Таким чином, питання психологічної підтримки учасників освітнього процесу є важливим завданням для психологічної спільноти.

2. Важлива консолідуюча і підтримувальна роль для усіх учасників освітнього простору належить навчальній книзі, яка є втіленням стабільності; у якій проявляється світоглядне значення освіти у формуванні життєвих смислів та цінностей, життєстійкості, ідентичності; яка спрямована на становлення особистості як суб'єкта успішної цілеспрямованої діяльності упродовж усього життя людини. Тому, одним з ключових завдань підтримки українських учнів, які були вимушені залишити Україну через військову агресію, є збереження зв'язку з українською системою освіти, забезпечення можливості продовжувати навчання за українською навчальною програмою, за підручниками української мови, літератури та історії.

3. Проблема створення якісної навчальної літератури є актуальною на всіх етапах розвитку освіти. Спільні зусилля науковців, освітян і практиків спрямовані на пошук нових психологічних підходів до означеної проблеми. Необхідно підкреслити сучасні здобутки та визначити подальші перспективи її розвитку. Під час пандемії COVID-19 та в умовах запровадження воєнного стану

дистанційне навчання стало єдиною доступною формою в системі освіти і підручник, безумовно, відігравав головну роль в організації освітнього процесу. Підручник визначається стрижневим засобом в організації та управлінні навчальною діяльністю здобувачів освіти й орієнтиром у сучасному світі інформації. Важливою складовою у підручнику визначається психологічна основа, яка передбачає доступність змісту для певної вікової групи учнів; відповідність віковим і психологічним особливостям школярів; відповідність тексту та ілюстрацій підручника основним психолого-педагогічним вимогам тощо. Підручник є засобом мотивації здобувачів освіти до навчання та формування в них вміння самостійно вчитися.

4. Основне стратегічне призначення підручника як найбільш високоорганізованої інформаційної структури полягає в адекватному конструюванні освітнього процесу в школі, забезпеченні побудови вірної картини світу в свідомості школяра, а також належного рівня системної організації його творчого інструментарію, який би надавав можливість учневі як найточніше аналізувати сприйману інформацію, вирішувати актуальні життєво важливі задачі, в т. ч. за умов інформаційної невизначеності.

5. Сучасний освітній процес переживає значні трансформації через широке використання онлайн та змішаних форматів навчання. Онлайн навчання набуло вимушеного значного поширення в сучасному освітньому просторі, а це вимагає особливої уваги до створення сучасної навчальної літератури. Розроблення навчальної літератури в умовах онлайн навчання вимагає особливого підходу та уваги до психологічних аспектів. Шляхом адаптації освітніх матеріалів до онлайн середовища, залучення учнів до активної участі, формування мотивації та забезпечення підтримки та зворотного зв'язку можна покращити ефективність онлайн навчання та забезпечити якісну освіту.

6. Розробка підручників вимагає цілісного підходу, який становить синтез психологічного, дидактичного, методичного та предметного знання, що забезпечує психодидактичний підхід. Як найбільш безпечний і перспективний сценарій впровадження електронного підручника пропонується паралельне

використання паперового та електронного підручників на основі принципу компліментарності (взаємної додатковості), що передбачає поперемінне звернення до різних форматів підручника в залежності від мети роботи, складності та обсягу навчального матеріалу, характеру завдань.

7. Викладання навчальних предметів, в умовах реформи української школи, передбачає використання підручників, розроблених з урахуванням вимог сьогодення. Існують певні вимоги, які висувають вчителі, учні та їх батьки до підручників. Для аналізу підручників використовуються різні його види: повний, частковий або аспектний; кількісний та якісний; горизонтальний або вертикальний; порівняльний. При розробці та подальшому аналізі підручників важливу роль відіграє добір, структурування змісту та актуальність навчальних матеріалів.

8. Варто зважати на психологічні аспекти створення підручника для молодших школярів. Навчальний матеріал підручника має враховувати надбання сучасної науки, вікові можливості та креативний потенціал школяра, забезпечувати безперервність психічного розвитку дітей, містити завдання проблемно-пошукового характеру, розвивати навчально-дослідницьку діяльність, мотивувати подальші навчальні досягнення учнів тощо.

9. У сучасному світі, особливо в умовах війни в Україні, надзвичайно важливою є така компетентність особистості, як медіаграмотність. Серед ключових аспектів, які потрібно враховувати у створенні підручників з медіаграмотності, варто відзначити психологічні стратегії реагування на негативний медійний вплив, розвиток критичного мислення та аналізу медійного контенту, формування навичок спілкування та взаємодії у медійному середовищі, а також виховання відповідальності за власну медійну активність і вплив на інших.

10. У зв'язку із численними запитам (МОН, Інституту модернізації змісту освіти України, експертів-психологів навчальної літератури) важливим завданням вбачаємо спеціальну підготовку психологів, підвищення їх фахового рівня як експертів. Головним завданням при підготовці експертів-психологів є

забезпечення їх системою показників та критеріїв експертизи психологічної складової навчальної літератури різних форматів. Враховуючи те, що професійна діяльність експерта- психолога ґрунтується на загальнолюдських і духовних принципах, психологічні питання деонтологічного дискурсу є надзвичайно важливими при експертизі навчальної літератури для закладів загальної середньої освіти.

11. Учасники Круглого столу наголосили на необхідності розвивати подальше наукове та освітнє співробітництво з організаторами для спільного знаходження шляхів вирішення актуальних питань, що були окреслені під час обговорення. Сприяти розвитку і впровадженню різних форм кооперації наукових досліджень учасників шляхом підписання договорів про співробітництво та договорів про підвищення кваліфікації.

Результати Круглого столу, які були оформлені учасниками у наукових статтях, увійшли у збірник лабораторії психології навчання: Актуальні проблеми психології навчання в сучасній соціокультурній ситуації : збірник матеріалів наукових доповідей круглого столу, присвяченого творчій спадщині І. О. Синиці (м. Київ, 11-12 квітня 2024 року). Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2024. 218 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741252>